

Journal of Research in Educational Systems

Volume 17, Issue 62, 2023
Pp. 83-97

Print ISSN: 2383-1324
Online ISSN: 2783-2341

Homepage: www.jiera.ir

Article Info:

Article Type:
Research Article

Article history:
Received August 23, 2023
Received in revised form
October 20, 2023
Accepted October 22, 2023
Published Online October
23, 2023

Keywords:
Content analysis,
Cultural capital,
Primary course,
Textbooks

The Level of Attention Paid to Cultural Assets in Textbooks

Katayoon Hamidizadeh¹✉^{ib} | Fatemeh Amirian²^{ib}

1. *Corresponding Author*, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. E-mail: k_hamidizadeh@cfu.ac.ir
2. Master's Student in Educational Technology, University of Scientific Research, Tehran, Iran. E-mail: fatemehamirian1998@gmail.com

ABSTRACT

Objective: This research has investigated the position of cultural capital components in elementary school textbooks.

Methods: For this purpose, the method of content analysis has been used. The statistical population of the research included the content of all the textbooks of the second elementary school in the academic year 2023-24, including the fourth, fifth, and sixth grades, and from this population, Persian books, social studies, and heavenly gifts were selected as samples. The research tool includes the content analysis list of cultural capital components according to Bourdieu's theory, which was prepared before this research, and its validity was recalculated through content validity and its reliability through Scott's method with 91.20%. Descriptive statistics and Shannon's entropy method were used to analyze the data.

Results: The findings show that among the components of cultural capital, which include objectified cultural capital, institutionalized cultural capital, and embodied cultural capital; Objectified cultural capital has the largest share with 1837 frequency and 54.25%, and the lowest is related to institutionalized cultural capital with 86 frequency and 2.53%. The embodied cultural capital also consists of 1463 abundance and 43.20%. Also, the lowest information load and the importance factor related to the institutionalized dimension are equal to 0.25 and 0.03, and the highest information load and the importance factor related to the embodied dimension are equal to 0.37 and 0.18.

Conclusion: Therefore, it can be concluded that considering By allocating 33.73% of the content of the elementary course books to the components of cultural capital, the authors of the textbooks of this course have been able to use the capabilities of the textbooks to reflect the components of cultural capital.

Cite this article: Hamidizadeh, K., & Amirian, F. (2023). The Level of Attention Paid to Cultural Assets in Textbooks. *Journal of Research in Educational Systems*, 17(62), 83-97. <https://doi.org/10.22034/JIERA.2023.412363.3034>

© The Author(s) **Publisher:** Iranian Educational Research Association

DOI: <https://doi.org/10.22034/JIERA.2023.412363.3034>

پژوهش در

نظام‌های آموزشی

دوره ۱۷، شماره ۶۰، ۱۴۰۲
ص ۸۳-۹۷

شاپا (چاپی): ۱۳۲۴-۲۳۸۳

شاپا (الکترونیکی): ۲۳۴۱-۲۷۸۳

Homepage: www.jiera.ir

درباره مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۸/۰۱

واژه‌های کلیدی:

تحلیل محتوا،

دوره ابتدایی،

سرمایه فرهنگی،

کتاب‌های درسی

میزان توجه به سرمایه‌های فرهنگی در کتاب‌های درسی

کتایون حمیدی زاده^۱ | فاطمه امیریان^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه:

k_hamidzadeh@cfu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه علوم تحقیقات تهران، ایران. رایانامه:

fatemehamirian1998@gmail.com

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی جایگاه مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی انجام گرفت.

روش: به همین منظور از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل محتوای تمامی کتاب‌های درسی دوره دوم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۰۳ شامل پایه‌های چهارم، پنجم و ششم بوده که از این جامعه، کتاب‌های فارسی، مطالعات اجتماعی و هدیه‌های آسمانی به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل سیاهه تحلیل محتوای سرمایه فرهنگی برحسب نظریه بوردیو است که پیش‌ازاین پژوهش تنظیم شده است و روایی آن از طریق روایی محتوایی و پایایی آن از طریق روش اسکات با ۹۱/۲۰ درصد مجدد محاسبه شد. برای تجزیه و تحلیل داده از آمار توصیفی و روش آنتروپی شانون استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی که عبارت‌اند از عینیت یافته، نهادینه شده و تجسم یافته سرمایه فرهنگی عینیت یافته با فراوانی ۱۸۳۷ و ۵۴/۲۵ درصد بیشترین سهم را دارد، و کمترین نیز مربوط به سرمایه فرهنگی نهادینه شده با فراوانی ۸۶ و ۲/۵۳ درصد است. فراوانی سرمایه فرهنگی تجسم یافته نیز ۱۴۶۳ و ۴۳/۲۰ درصد است. کمترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به بعد نهادینه شده معادل ۰/۲۵ و ۰/۰۳ است و بیشترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به بعد تجسم یافته معادل ۰/۳۷ و ۰/۱۸ است.

نتیجه‌گیری: بنا بر یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که، مؤلفان کتاب‌های درسی این دوره توانسته‌اند با اختصاص ۳۳/۷۳٪ از محتوای کتاب‌های درسی به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تا حدی از قابلیت‌های کتاب‌های درسی ابتدایی برای انعکاس مؤلفه‌های سرمایه‌های فرهنگی استفاده نمایند.

استناد به این مقاله: حمیدی زاده، کتایون، و امیریان، فاطمه. (۱۴۰۲). میزان توجه به سرمایه‌های فرهنگی در کتاب‌های

درسی.

۱۷ (۶۲)، ۸۳-۹۷.

پژوهش در نظام‌های آموزشی،

<https://doi.org/10.22034/JIERA.2023.412363.3034>

ناشر: انجمن پژوهش‌های آموزشی ایران

© نویسندگان

مقدمه

پیشرفت‌های فن‌آوری و وسایل ارتباطی موجب افزایش و تغییر توقعات جامعه شده است و انتظارات جدیدی در جامعه ایجاد کرده است (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۱). در حال حاضر، با توجه به شرایط سیاسی و اجتماعی کشور و تحرک فناوری‌های نوین اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی مجازی جامعه و فرهنگ ایران در حال تجربه‌کردن نوعی تغییر است که پیامدهای متعددی نیز برای فرهنگ جوانان ایرانی به دنبال داشته و سبب تقلیل شدید انباشت فرهنگی کشور در برابر مسخ فرهنگ‌های غربی وارداتی شده است (حرفتی سبحانی لیل آبادی، ۱۳۹۸). در این تغییرات نهاد‌های زیادی تأثیر داشته‌اند و تأثیر پذیرفته‌اند. آموزش و پرورش از مهم‌ترین این نهادهاست که یکی از اساسی‌ترین وظایف آن ارتقا و غنی‌سازی سرمایه‌های فرهنگی دانش‌آموزان است. زیرمجموعه نهاد آموزش و پرورش، مدرسه در جامعه‌پذیری، بازشناسی و ارتقاء سرمایه‌های فرهنگی نقش کلیدی ایفا می‌کند. چراکه مدرسه از طریق برنامه درسی رسمی و غیررسمی خود از جمله به‌وسیله کتاب‌های درسی به درونی‌سازی مؤلفه‌ها و هنجارهای فرهنگی و سرمایه‌های فرهنگی اقدام می‌کند. آموزش و پرورش تأکید بر انتقال، تحول، ارائه و تثبیت ارزش‌ها، باورها، رفتارها، گرایش‌ها، نگرش‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها و مانند آن دارد (عاشوری و همکاران، ۱۳۹۷).

سرمایه فرهنگی مجموعه‌ای از روابط، معلومات و اطلاعات و امتیازاتی است که فرد برای حفظ یا به‌دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آن استفاده می‌کند (صالحی امیری، ۱۳۹۱). در نگاهی دیگر، سرمایه فرهنگی یعنی شایستگی‌های زبانی و فرهنگی و داشتن دانشی درباره طبقات دیگر (Dumais, 2006). در هر جامعه مفهوم آموزش با فرهنگ آن جامعه گره‌خورده است. به‌عبارت‌دیگر فرهنگ یک جامعه محصول آموزش آن جامعه است و از سوی دیگر آموزش در یک جامعه متأثر از ارزش‌ها و هنجارهای آن جامعه است. مفهوم سرمایه فرهنگی به تبیین این مسئله کمک می‌کند که چرا برخی از دانش‌آموزان به‌راحتی با فضای آموزشی خو می‌گیرند و می‌توانند به مدارج بالای آموزشی دست یابند (حرفتی

سبحانی لیل آبادی، ۱۳۹۸). سرمایه‌های فرهنگی از طریق برنامه‌های درسی مدرسه که وظیفه معرفی فرهنگ جامعه به دانش‌آموزان را دارد منتقل می‌شود. بیشتر سرمایه فرهنگی در مضامینی مانند میهن‌پرستی، زبان، نمادهای ملی، مکان و فضاهای گردشگری متمرکز است (Byun et al., 2012). سرمایه فرهنگی به‌عنوان یک دارایی تعریف می‌شود که ذخیره‌کننده یا تأمین‌کننده ارزش‌های فرهنگی است و می‌تواند حتی ارزش‌های اقتصادی را تولید کند (نصرآبادی و همکاران، ۱۳۹۱). در کشور ما نیز قانون برنامه چهارم و پنجم توسعه (۱۳۹۱) و سند تحول بنیادین از جمله اسناد بالادستی هستند که تأکید و تمرکز بر سرمایه‌های فرهنگی را موردتوجه قرار داده‌اند.

Bourdieu (1986) نخستین فردی است که مفهوم سرمایه‌های فرهنگی را خلق کرد و تمامی پژوهش‌های بعدی به‌نوعی بازتاب‌دهنده دیدگاه‌های او می‌باشند. نظریه‌های وی همسو با دیدگاه نظریه‌پردازان انتقال فرهنگی در برنامه درسی است با این تفاوت که بوردیو به اینکه انتقال فرهنگی منحصر به طبقه روشنفکر و مسلط جامعه باشد نمی‌پردازد. به اعتقاد او این امر سبب محدودکردن قلمرو کارایی سرمایه فرهنگی می‌شود. بوردیو سرمایه فرهنگی را در سه بخش قرار می‌دهد شامل: تجسم‌یافته، عینیت یافته و نهادینه شده. سرمایه‌های تجسم‌یافته یعنی نهادینه‌شدن تمایلات و خواسته‌های افراد یک جامعه. این مؤلفه هسته اصلی سرمایه‌های فرهنگی است که اگر در دوران کودکی تحقق یابد منجر به القای ویژگی‌های فرهنگی در ساختار شخصیتی کودک می‌شود. سرمایه عینیت یافته به این معناست که تمامی اشیا و کالاهای فرهنگی و هر آنچه به عینیت وارد شود. این مؤلفه از بدیهی‌ترین مؤلفه‌های فرهنگی است که هر آنچه نمود عینی بگیرد را شامل می‌شود. به امتیازات یا سرمایه‌های حاکی از عناوین کمیاب، دستاوردها، توانایی‌ها، مهارت‌های تحصیلی و غیر تحصیلی که به‌صورت مدرک به فرد ارائه شده و به لحاظ قانونی به دارنده آن ارزش و پایگاه اجتماعی می‌دهد، سرمایه فرهنگی نهادینه شده می‌گویند (Lareau & Weninger, 2003). قانون و مقررات برای تحقق سرمایه فرهنگی نهادینه شده کمک می‌کنند. در واقع

زمانی و مکانی هر جامعه توسط محققان موردبازنگری واقع شده است. تأثیر سرمایه فرهنگی بر تولیدات علمی دانشجویان نیز در پژوهشی توسط صالحی امیری و همکاران (۱۳۹۳) موردبررسی قرار گرفته است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد سرمایه‌های فرهنگی به صورت معنی‌داری بر تولیدات دانشجویان تأثیر دارد. همچنین نتایج پژوهش‌های زلفعلی فام و آقایی (۱۳۹۳) حاکی از آن است که در صورتی که دسترسی به سرمایه فرهنگی برابر باشد سرمایه فرهنگی می‌تواند منجر به دسترسی بیشتر افراد جامعه به منابع معرفتی و بسط خردگرایی در عرصه‌های مختلف زندگی و بالابردن مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی شود. درویشی و احمدی (۱۳۹۱) به تحلیل محتوای برنامه‌های فرهنگی دوره متوسطه بر اساس نمادهای ملی و مذهبی پرداختند که نتایج از توجه به سرمایه‌های فرهنگی در هویت جوانان حکایت می‌کرد اما به صورت متعادل و متوازن انجام نمی‌شود. همان‌طور که ادبیات پژوهش‌های داخلی نشان می‌دهد بیشترین پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون سرمایه‌های فرهنگی در دوره متوسطه بوده است و یا سرمایه‌های فرهنگی در ارتباط با موفقیت و پیشرفت تحصیلی بررسی شده است. بررسی مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در دوره ابتدایی مورد غفلت واقع شده است. در ادبیات پژوهش‌های خارجی نیز تحقیقات اندکی در ارتباط سرمایه‌های فرهنگی و دوره ابتدایی انجام شده است. در پژوهشی Edgerton and Robert (2014) به بررسی سرمایه فرهنگی در میان دانش‌آموزان مدارس ابتدایی پرداختند و نتایج حاکی از آن بود که جهت‌گیری برنامه‌های درسی دوره آموزش عمومی، به سمت افزایش ذخایر سرمایه فرهنگی، می‌تواند هم کودکان را برای حضور در اجتماع آماده کند و هم مهارت‌های ارتباطی آنان را افزایش دهد. Marteleto and Andrad (2013)، در پژوهشی بر روی نوجوانان دریافتند که نظام آموزشی باید به جای بازتولید تفاوت‌های موجود، به طور متوازن در راستای ارتقای سرمایه‌های فرهنگی اقدام کند. در حیطه آموزش و پرورش، عنصر مهمی که می‌تواند بر هویت و فرهنگ دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد کتاب درسی است (خبازی، بنی‌سی، ۱۳۹۹). محتوای کتاب‌های درسی

سرمایه‌های فرهنگی که به رسمیت شناخته شده‌اند سرمایه‌های فرهنگی نهادینه شده هستند.

صاحب‌نظرانی مانند Byun و همکاران (2021) و Robert (2014) برنامه‌های درسی دوره‌های مختلف را ملزم به پرداختن به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی دانسته‌اند؛ اما بررسی پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از تحقیقات پیرامون سرمایه فرهنگی بر تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی متمرکز بوده است و پژوهشی که به بررسی نقش و اهمیت آموزش دوره ابتدایی و برنامه‌های درسی رسمی (کتاب‌های درسی) در تقویت سرمایه‌های فرهنگی پرداخته باشد یافت نشد. تنها کتاب‌های دوره متوسطه در پژوهش‌های حرفتی سبحانی لیل آبادی (۱۳۹۶، ۱۳۹۸) برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی موردبررسی واقع شده‌اند که نتایج بررسی‌های وی نشان می‌دهد مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادینه از کمترین میزان توجه و سرمایه فرهنگی عینیت یافته و تجسم‌یافته از توجه بالایی برخوردار هستند. دیگر پژوهشگران سرمایه‌های فرهنگی را در رابطه با موفقیت‌ها و پیشرفت‌های تحصیلی بررسی کرده‌اند مانند میرساردو و قدیمی (۱۳۹۷) که به بررسی سرمایه فرهنگی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوم پرداختند و نتایج بررسی‌هایشان نشان داد که ساختار خانواده و سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی مؤثر است. ساعی و همکارانش (۱۳۹۴) که به مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه و دانش‌آموزان با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند و به رابطه معنادار میان سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه با موفقیت تحصیلی دست یافتند. بابائی فرد و حیدریان (۱۳۹۴) تأثیر سرمایه‌های فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان را موردبررسی قرار دادند و رابطه معنادار میان سرمایه‌های فرهنگی دانشجویان و پیشرفت تحصیلی به دست آوردند. حقیقتیان (۱۳۹۳) در بررسی خود نشان داد که سرمایه فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول تأثیر معناداری دارد. رضایی و تشویق (۱۳۹۳) سنجه‌های سرمایه فرهنگی را در پژوهشی موردبررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌داد که این مفهوم در هر دوره‌ای با توجه به مقتضیات

دانش‌ها، ارزش‌ها و مهارت‌ها و فرایندهایی را در برمی‌گیرد که دانش‌آموزان را برای تعاملات اجتماعی آماده و محیا می‌سازد (Keklik, 2013). در سال‌های اخیر معضلات فرهنگی، سیاسی اجتماعی و اقتصادی مطرح شده است که اهمیت و نقش نظام آموزشی در قلب آن مدرسه و کتاب‌های درسی را در درونی‌سازی ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی بیش از گذشته پررنگ کرده است. حل این معضلات و پاسخ به سؤالات و دغدغه‌های دانش‌آموزان نیازمند آن است که پیوند و ارتباط قوی میان کتاب‌های درسی و مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی باشد. این امر باعث می‌شود ضمن حفظ فرهنگ غنی ایرانی از هجوم فرهنگ‌های بیگانه پرهیز شود. در واقع، افزایش سرمایه فرهنگی در میان کودکان و نوجوانان سرمایه‌گذاری برای والدین آینده است. امروزه آموزش با جامعه‌پذیری ارتباط تنگاتنگ دارد و به نوعی هم‌معنا قلمداد می‌شوند. آموزش بازوی توانمند جوامع برای استقرار و تثبیت سرمایه‌های فرهنگی هستند. پرورش سرمایه فرهنگی در جامعه نیازمند آن است که آموزش از دوران کودکی مورد توجه برنامه‌ریزان کشور قرار گیرد. دوره ابتدایی مهم‌ترین دوره تحصیلی در نظام آموزشی محسوب می‌شود که بیشترین قابلیت را در جهت رشد و نمو سرمایه‌های فرهنگی داراست. دوره ابتدایی در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آن مواجه است نقش مهمی ایفا می‌کند و این دوره تداوم‌بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک است که در خانه پی‌ریزی شده است (محمدی و همکاران، ۱۴۰۱). دوره ابتدایی سنگ بنای آموزش کشور محسوب می‌شود و توجه به این دوره اهمیت ویژه‌ای دارد (زینال تاج و همکاران، ۱۳۹۳). با توجه به اهمیت پرداختن به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی و نقش اساسی کتاب‌های درسی در انتقال این مؤلفه‌ها با توجه به حساسیت دوره ابتدایی و نقش آموزش‌های این دوره در شکل‌گیری شخصیت دانش‌آموزان و با توجه به خلأ پژوهش پیرامون سرمایه‌های فرهنگی در دوره ابتدایی این پژوهش به بررسی جایگاه مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی بر مبنای دیدگاه بورديو در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی می‌پردازد.

روش

روش استفاده شده در این پژوهش تحلیل محتوای کمی از نوع پژوهش‌های کاربردی است. جامعه آماری پژوهش محتوای تمامی کتاب‌های درسی دوره دوم ابتدایی در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بوده که از این جامعه آماری تمامی کتاب‌های فارسی خوانداری، تمامی کتاب‌های هدیه‌های آسمانی و کتاب‌های مطالعات اجتماعی از پایه‌های چهارم تا ششم به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، فهرست تحلیل محتوای مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تهیه‌شده توسط حرفتی سبحانی لیل آبادی (۱۳۹۸) است که در جدول ۱ نشان داده شده است. این فهرست بر اساس نظریات بورديو درباره سرمایه فرهنگی تنظیم شده است. روایی ابزار پژوهش مجدداً با روش روایی محتوایی بررسی شد. به این صورت که فهرست مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تنظیم شده توسط حرفتی (۱۳۹۸) در اختیار هشت نفر از صاحب‌نظران تعلیم و تربیت کشور و ۵ نفر از صاحب‌نظران علوم اجتماعی کشور قرار گرفت. افراد مذکور مؤلفه‌های فهرست شده را از نظر تناسب با موضوع در طیف ۱ تا ۱۰ نمره‌بندی کردند. میانگین ارزیابی‌های اساتید صاحب‌نظر ۹/۶۵ از ۱۰ را نشان می‌داد که بیانگر روایی ابزار پژوهش است. پایایی ابزار پژوهش نیز با روش ویلیام اسکات (اسکات، ۱۳۹۱) صورت گرفت. در روش تحلیل محتوا پایایی بزرگ‌تر از ۷۰ درصد مورد تأیید است (مهر محمدی، ۱۳۹۴) که در این پژوهش پایایی ابزار پژوهش ۹۱/۲۰ درصد تعیین شد، بنابراین پایایی ابزار نیز مورد تأیید قرار گرفت. فهرست نهایی شامل مؤلفه سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته با ۲۷ زیر مؤلفه، مؤلفه سرمایه فرهنگی عینیت یافته با ۲۵ زیر مؤلفه و مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادینه شده با ۷ زیر مؤلفه است. در اجرای پژوهش مراحل زیر انجام شد:

در ابتدا مرحله آماده‌سازی و سازمان‌دهی بر اساس محورهای مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی انجام شد. به این صورت که متن کتاب‌های درسی با واحد ثبت جمله، پرسش و فعالیت‌ها با واحد ثبت جمله و در تصاویر بر مبنای هر یک تصویر برای هر یک از کتاب‌های فارسی خوانداری، هدیه‌های آسمانی و مطالعات اجتماعی تنظیم و سازمان‌دهی شد. در مرحله دوم، برای هر کتاب درسی جدولی تنظیم و وجود یا

توصیفی و آنتروپی شانون صورت گرفت (آذر، ۱۳۸۰). پیام‌های مربوط به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی با آمار توصیفی تحلیل شدند، به این صورت که ابتدا داده‌های جداول فراوانی بهنجار شدند، سپس بار اطلاعاتی مؤلفه‌ها محاسبه شدند و در نهایت بر مبنای بار اطلاعاتی مؤلفه‌ها ضریب اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها محاسبه شد.

عدم وجود مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله آخر میزان اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها و بار اطلاعاتی آن‌ها پردازش شد. لازم به ذکر است بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت با یکدیگر رابطه مستقیم دارند، هر چه بار اطلاعاتی یک مؤلفه بیشتر باشد ضریب اهمیت آن نیز بیشتر خواهد بود و در نهایت تجزیه و تحلیل پژوهش با روش آمار

جدول ۱.

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی بر اساس نظریه بوردیو

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تجسم یافته	
۱. تأکید بر تحصیلات بالای والدین و سایر اعضای خانواده	۲. القای نگرش مثبت در مورد تحصیل و ارتقای آن در دانش‌آموزان
۳. توصیه به طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور در گفت‌وگوهای میان فرزندان و والدین	۴. تشویق به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان رسمی
۵. ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان مادری	۶. تأکید بر فراگیری یکی از زبان‌های خارجی
۷. القای علاقه‌مندی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی	۸. ترغیب دانش‌آموزان به نوشتن متون ساده
۹. تشویق دانش‌آموزان به مطالعه روزانه، نشریات و مجلات	۱۰. توصیه به دانش‌آموزان برای استفاده از کتابخانه عمومی
۱۱. تشویق دانش‌آموزان به گوش دادن و کسب مهارت در زمینه موسیقی سنتی و کلاسیک	۱۲. ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای ترسیمی
۱۳. ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای دستی	۱۴. ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای نمایشی
۱۵. ترغیب دانش‌آموزان به بازدید از موزه‌ها و ساختمان‌های میراث فرهنگی	۱۶. ترغیب دانش‌آموزان به حضور در تئاتر، سینما و کنسرت و موسیقی
۱۷. تشویق دانش‌آموزان به تماشای برنامه‌های ادبی و هنری و اجتماعی کشور	۱۸. تأکید بر استفاده صحیح از رایانه
۱۹. تأکید بر استفاده درست از رسانه‌های ارتباطی	۲۰. ترغیب به شناخت شخصیت‌های ادبی داخلی و خارجی
۲۱. ترغیب به شناخت شخصیت‌های علمی داخلی و خارجی	۲۲. تشویق به شناخت شخصیت‌های هنری داخلی و خارجی
۲۳. تشویق به شناخت قهرمانان دفاع از کشور	۲۴. آشنایی با سبک زندگی اسلامی - ایرانی
۲۵. القای احساس پایبندی به آداب و رسوم ملی و محلی کشور	۲۶. تشویق به تعلق خاطر به افسانه‌ها و اسطوره‌های پیشینیان
۲۷. ترغیب به شناخت ضرب‌المثل و بازی‌های محلی و ملی مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی عینیت یافته	۲. اشاره به کتاب‌های غیردرسی، مجلات، نشریه‌ها و روزنامه
۱. اشاره به کتاب‌فروشی و روزنامه‌فروشی‌ها	۳. اشاره به وجود کتابخانه‌ها
۵. اشاره به کلاس‌های آموزش هنرهای ترسیمی و نمایشی	۴. اشاره به وجود مدارس و دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی
۷. اشاره به کلاس‌های آموزش زبان‌های خارجی	۶. اشاره به کلاس‌های آموزش هنرهای نمایشی
۹. اشاره به نمایشگاه‌ها و فرهنگ‌سراها	۸. اشاره به وجود موزه‌ها و اشیا خارجی
۱۱. معرفی جاذبه‌های طبیعی کشور	۱۰. اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی
۱۳. اشاره به مجسمه‌ها و تندیس‌های داخلی و خارجی	۱۲. اشاره به صنایع دستی
۱۵. اشاره به وجود تلویزیون و رادیو	۱۴. اشاره به تابلوهای خطاطی، نقاشی و عکس‌های ماندگار
۱۷. اشاره به رایانه	۱۶. اشاره به وجود سالن‌های سینما، تئاتر، کنسرت و موسیقی
۱۹. اشاره به شاعران، نویسندگان و هنرمندان داخلی و خارجی	۱۸. اشاره به رسانه‌های ارتباطی
	۲۰. اشاره به دانشمندان و اندیشمندان داخلی و خارجی

۲۱. اشاره به شاهکارهای ادبی و تاریخی داخلی و خارجی
 ۲۳. اشاره به پرچم و نقشه و سرود ملی
 ۲۵. اشاره به غذاهای سنتی و محلی و ملی کشور

مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادینه شده

۱. تشویق به دریافت مدارک تحصیلی و دانشگاهی
 ۲. توصیه به دریافت مدارک ادبی و هنری
 ۳. سفارش به اخذ مدرک زبان خارجی
 ۴. توصیه به دریافت مدارک و گواهی‌نامه‌های مهارتی، فنی و رایانه‌ای
 ۵. ترغیب به دریافت مقام، مدال و مدارک در عرصه ورزشی
 ۶. اهمیت دادن به تألیف و تحقیق
 ۷. تشویق به مشارکت در مسابقات علمی و جشنواره‌ها

یافته‌ها

در ابتدا مشخصات هر یک از کتاب‌های موردبررسی از نظر تعداد صفحات، تعداد جملات متن و پرسش‌ها و تعداد تصاویر در جدول ۲ نشان داده می‌شود.

جدول ۲

مشخصات مربوط به محتوای کتاب‌های دوره دوم ابتدایی

عنوان کتاب	تعداد صفحات	تعداد جملات متن	تعداد پرسش‌ها و فعالیت‌ها	تعداد تصاویر
فارسی چهارم	۱۵۲	۸۴۰	۱۲۵	۵۴
فارسی پنجم	۱۵۱	۹۵۰	۱۶۴	۶۴
فارسی ششم	۱۲۸	۱۲۵۰	۱۵۴	۳۲
هدیه‌های آسمانی چهارم	۱۲۸	۵۹۰	۲۸۸	۲۰
هدیه‌های آسمانی پنجم	۱۲۸	۶۵۷	۲۳۵	۳۵
هدیه‌های آسمانی ششم	۱۱۲	۵۹۸	۳۷۸	۵۲
مطالعات اجتماعی چهارم	۱۱۰	۶۱۰	۲۵۰	۱۲۵
مطالعات اجتماعی پنجم	۱۲۹	۷۸۰	۳۵۲	۱۷۰
مطالعات اجتماعی ششم	۱۵۱	۷۵۶	۲۹۸	۲۱۰

در جدول ۳ فراوانی و فراوانی بهنجار مربوط به اهمیت هر یک مؤلفه‌های فرعی در کل صفحات کتاب‌های شاخص‌های سرمایه‌های فرهنگی و بار اطلاعاتی و ضریب

جدول ۳

توزیع فراوانی مؤلفه‌ها، داده‌های بهنجار شده، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هر یک از زیر مؤلفه‌های سرمایه‌های فرهنگی

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	مؤلفه‌های فرعی هر یک از مؤلفه‌های اصلی سرمایه فرهنگی	فارسی	هدیه‌های آسمانی	مطالعات اجتماعی	بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	تأکید بر تحصیلات بالای والدین و سایر اعضای خانواده	فراوانی بهنجار	فراوانی بهنجار	فراوانی بهنجار	فراوانی بهنجار	۰

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	فارسی		هدیه‌های آسمانی		مطالعات اجتماعی		بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار		
فرهنگی تجسم‌یافته	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
الفای نگرش مثبت در مورد تحصیل و ارتقای آن در دانش‌آموزان	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
توصیه به طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور در گفت‌وگوهای میان فرزندان و والدین	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تشویق به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان رسمی	۵	۰/۰۰	۰	۰	۴	۰/۰۰	۰/۲۷	۰/۹
ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان مادری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تأکید بر فراگیری یکی از زبان‌های خارجی	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۳
الفای علاقه‌مندی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی	۱۵	۰/۰۲	۱۳	۰/۰۴	۴۰	۰/۰۶	۰/۸۹	۰/۲۹
ترغیب دانش‌آموزان به نوشتن متون ساده	۸	۰/۰۱	۰	۰	۳	۰/۰۰	۰/۵۹	۰/۱۹
تشویق دانش‌آموزان به مطالعه روزانه، نشریات و مجلات	۳۰	۰/۰۵	۱۲	۰/۰۴	۶۵	۰/۱	۰/۸۵	۰/۲۸
اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی	۴۰	۰/۰۶	۱۶۰	۰/۵	۱۲۰	۰/۱۹	۰/۸۸	۰/۲۹
تشویق دانش‌آموزان به گوش دادن و کسب مهارت در زمینه موسیقی سنتی و کلاسیک	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای ترسیمی	۱۶	۰/۰۲	۰	۰	۳۴	۰/۰۵	۰/۲۰	۰/۰۶
ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای دستی	۲۳	۰/۰۳	۰	۰	۲۵	۰/۰۴	۰/۶۶	۰/۲۲
ترغیب دانش‌آموزان به کسب مهارت در زمینه هنرهای نمایشی	۱۲	۰/۰۲	۰	۰	۱۰	۰/۰۱	۰/۱۲	۰/۰۴
ترغیب دانش‌آموزان به بازدید از موزه‌ها و ساختمان‌های میراث فرهنگی	۱۰	۰/۰۱	۰	۰	۱۵	۰/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۳
ترغیب دانش‌آموزان به حضور در تئاتر، سینما و کنسرت و موسیقی	۰	۰	۰	۰	۵	۰/۰۰	۰/۰۳	۰/۰۱
تشویق به شناخت قهرمانان دفاع از کشور	۵۰	۰/۰۸	۷۰	۰/۲۰	۶۰	۰/۱۱	۰/۴۰	۰/۱۳
تشویق دانش‌آموزان به تماشای برنامه‌های ادبی و هنری و اجتماعی کشور	۲	۰/۰۰	۰	۰	۱۰	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۱
توصیه به دانش‌آموزان برای استفاده از کتابخانه عمومی	۰	۰	۰	۰	۲۵	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۳
تأکید بر استفاده صحیح از رایانه	۱۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۰	۲۵	۰/۰۴	۰/۲۱	۰/۰۷
تأکید بر استفاده درست از رسانه‌های ارتباطی	۱۴	۰/۰۲	۴	۰/۰۱	۱۲	۰/۰۱	۰/۲۱	۰/۰۷

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	فارسی		هدیه‌های آسمانی		مطالعات اجتماعی		بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت	مؤلفه‌های فرعی هر یک از مؤلفه‌های اصلی سرمایه فرهنگی
	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار			
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۴۵	۰/۰۷	۲۵	۰/۰۹	۱۰	۰/۰۱	۰/۳۸	۰/۱۲	ترغیب به شناخت شخصیت‌های ادبی داخلی و خارجی
	۲۴	۰/۰۴	۴	۰/۰۱	۱۲	۰/۰۱	۰/۲۰	۰/۰۹	ترغیب به شناخت شخصیت‌های علمی داخلی و خارجی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۲۶	۰/۰۴	۳	۰/۰۱	۲۱	۰/۰۳	۰/۲۰	۰/۰۶	تشویق به شناخت شخصیت‌های هنری داخلی و خارجی
	۳۰	۰/۰۵	۱۱	۰/۰۳	۴۵	۰/۰۷	۰/۴۰	۰/۱۲	اشاره به پرچم و نقشه و سرود ملی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۲۰	۰/۰۳	۴۰	۰/۱۴	۳۵	۰/۰۵	۰/۴۸	۰/۱۶	آشنایی با سبک زندگی اسلامی - ایرانی
	۱۵	۰/۰۲	۳	۰/۰۱	۲۰	۰/۰۳	۰/۲۰	۰/۰۹	القای احساس پایداری به آداب‌ورسوم ملی و محلی کشور
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۳۰	۰/۰۵	۰	۰	۱۵	۰/۰۲	۰/۲۰	۰/۰۶	تشویق به تعلق خاطر به افسانه‌ها و اسطوره‌های پیشینیان
	۱۵۰	۰/۲۵	۰	۰	۱۰	۰/۰۱	۰/۳۵	۰/۱۱	ترغیب به شناخت ضرب‌المثل و بازی‌های محلی و ملی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۴۰	۰/۰۴	۲	۰/۰۰	۱۲	۰/۰۱	۰/۱۸	۰/۰۶	اشاره به کتاب‌فروشی و روزنامه‌فروشی‌ها
	۶۰	۰/۰۷	۲۰	۰/۰۵	۳۶	۰/۰۵	۰/۴۷	۰/۱۵	اشاره به کتاب‌های غیردرسی، مجلات، نشریه‌ها و روزنامه
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۳۵	۰/۰۴	۳	۰/۰۰	۱۵	۰/۰۲	۰/۲۳	۰/۰۷	اشاره به وجود کتابخانه‌ها
	۸۰	۰/۰۹	۲۱	۰/۰۵	۵۵	۰/۰۸	۰/۴۶	۰/۱۵	اشاره به وجود مدارس و دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزشی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۵	۰/۰۰	۰	۰	۶	۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۰۲	اشاره به کلاس‌های آموزش هنرهای ترسیمی و نمایشی
	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۰	اشاره به کلاس‌های آموزش هنرهای نمایشی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۲۲	۰/۰۲۷	۰	۰	۳۱	۰/۰۴	۰/۱۴	۰/۰۴۷	اشاره به وجود موزه‌ها و اشیا خارجی
	۲	۰/۰۰	۰	۰	۲	۰/۰۰	۰/۰۲	۰/۰۰	اشاره به نمایشگاه‌ها و فرهنگ‌سراها
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۴۰	۰/۰۴	۱۶۰	۰/۴۳	۱۲۰	۰/۱۸	۰/۷۷	۰/۲۵	اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی
	۶۳	۰/۰۷	۲۰	۰/۰۵	۸۴	۰/۱۲	۰/۵۶	۰/۱۸	معرفی جاذبه‌های طبیعی کشور
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۳۲	۰/۰۳	۰	۰	۴۲	۰/۰۶	۰/۲۵	۰/۰۸	اشاره به صنایع دستی
	۲۸	۰/۰۳	۲	۰/۰۰	۴۵	۰/۰۶	۰/۴۱	۰/۱۳	اشاره به مجسمه‌ها و تندیس‌های داخلی و خارجی
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۲۵	۰/۰۳	۴	۰/۰۱	۰	۰	۰/۲۲	۰/۰۷	اشاره به تابلوهای خطاطی، نقاشی و عکس‌های ماندگار
	۲۲	۰/۰۲	۱۰	۰/۰۲	۲۰	۰/۰۳	۰/۲۵	۰/۰۸	اشاره به وجود تلویزیون و رادیو
مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	اشاره به وجود سالن‌های سینما، تئاتر، کنسرت و موسیقی

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	فارسی		هدیه‌های آسمانی		مطالعات اجتماعی		بار اطلاعاتی	ضریب اهمیت
	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار	فراوانی	فراوانی بهنجار		
اشاره به رایانه	۱۴	۰/۰۱	۰	۰	۲۵	۰/۰۳	۰/۰۰	۰/۰۰
اشاره به رسانه‌های ارتباطی	۲۰	۰/۰۲	۳	۰/۰۰	۱۲	۰/۱۸	۰/۴۵	۰/۰۱
اشاره به شاعران، نویسندگان و هنرمندان داخلی و خارجی	۱۲۰	۰/۱۴	۴۰	۰/۱	۲۵	۰/۰۳	۰/۳۹	۰/۱۳
ترغیب به شناخت شخصیت‌های ادبی داخلی و خارجی	۹۰	۰/۱۱	۱۰	۰/۰۲	۲۰	۰/۰۳	۰/۶	۰/۲
اشاره به شاهکارهای ادبی و تاریخی داخلی و خارجی	۷۰	۰/۰۸	۲۵	۰/۰۶	۱۴	۰/۰۲	۰/۴۱	۰/۱۳
اشاره به شاهکارهای علمی داخلی و خارجی	۱۰	۰/۰۱	۳۲	۰/۰۸	۱۴	۰/۰۲	۰/۶۶	۰/۲۲
اشاره به پرچم و نقشه و سرود ملی	۳۵	۰/۰۴	۱۸	۰/۰۴	۳۸	۰/۰۵	۰/۱	۰/۳۱
اشاره به موسیقی سنتی و محلی و ملی کشور	۰	۰	۰	۰	۵	۰/۰۰	۰/۱۱	۰/۰۳
اشاره به غذاهای سنتی و محلی و ملی کشور	۰	۰	۰	۰	۳۰	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۱
تشویق به دریافت مدارک تحصیلی و دانشگاهی	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۰۳	۰/۱	۰/۱
توصیه به دریافت مدارک ادبی و هنری	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۶
سفارش به اخذ مدرک زبان خارجی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
توصیه به دریافت مدارک و گواهی‌نامه‌های مهارتی، فنی و رایانه‌ای	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۰۱	۰/۰۴	۰/۰۵
ترغیب به دریافت مقام، مدال و مدارک در عرصه ورزشی	۰	۰	۰	۰	۵	۰/۰۹	۰/۲۲	۰/۲۸
اهمیت دادن به تألیف و تحقیق	۲۳	۰/۹۲	۴	۰/۵۷	۴۰	۰/۷۴	۰/۱۶	۰/۲
تشویق به مشارکت در مسابقات علمی و جشنواره‌ها	۲	۰/۰۸	۳	۰/۴۲	۵	۰/۰۹	۰/۲	۰/۲۵

مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادینه شده

مثبت در مورد تحصیل و ارتقای آن در دانش‌آموزان، توصیه به طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور در گفت‌وگوهای میان فرزندان و والدین و ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان مادری. همچنین در میان ۲۵ شاخص مؤلفه عینیت یافته سرمایه فرهنگی شاخص اشاره به وجود اماکن مذهبی و تاریخی داخلی و خارجی بالاترین ضریب اهمیت ۰/۲۵ را داشته و یک شاخص معادل ۰/۱۶٪ شاخص‌های این مؤلفه دارای بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت صفر است یعنی مؤلفه اشاره به کلاس‌های آموزش زبان‌های خارجی. در نهایت در میان هفت شاخص مؤلفه نهادینه‌شده سرمایه فرهنگی شاخص اهمیت‌دادن به تألیف و تحقیق دارای بالاترین ضریب

بر اساس جدول ۳، بالاترین ضریب اهمیت مربوط به شاخص القای علاقه‌مندی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی با بار اطلاعاتی ۰/۸۹، ضریب اهمیت ۰/۲۹ از مؤلفه سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته است. میانگین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت شاخص‌های سرمایه فرهنگی به ترتیب برابر با ۰/۲۵، ۰/۱۱ است. در میان ۲۷ شاخص مؤلفه سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، شاخص القای علاقه‌مندی به مطالعه کتاب‌های غیردرسی بالاترین ضریب اهمیت را داشته و چهار شاخص که معادل ۰/۱۱٪ شاخص‌های این مؤلفه است دارای بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت صفر است. شامل مؤلفه‌های تأکید بر تحصیلات بالایی والدین و سایر اعضای خانواده، القای نگرش

اهمیت ۰/۲ بوده و یک شاخص که معادل ۱۴٪ شاخص‌های این مؤلفه است دارای بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت صفر است یعنی مؤلفه سفارش به اخذ مدرک زبان خارجی.

جدول ۴.

توزیع فراوانی مؤلفه‌ها، داده‌های بهنجار شده، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هر یک از مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی

مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی	فارسی		هدیه‌های آسمانی		مطالعات اجتماعی		درصد فراوانی مؤلفه‌ها	بار اطلاعاتی هر مؤلفه	ضریب اهمیت هر مؤلفه
	فراوانی	بهنجار	فراوانی	بهنجار	فراوانی	بهنجار			
تجسم‌یافته	۵۷۷	۰/۶۸	۳۴۷	۰/۴۳	۵۳۹	۰/۷۴	۱۴۶۳	۰/۳۷	۰/۱۸
عینیت یافته	۸۱۳	۰/۳۵	۳۷۰	۰/۶۴	۶۵۴	۰/۵۱	۱۸۳۷	۰/۴۹	۰/۱۴
نهادینه شده	۲۵	۰/۲۹	۷	۰/۰۸	۵۴	۰/۶۲	۸۶	۰/۲۵	۰/۰۳
مجموع	۱۴۱۵	۱	۷۲۴	۱	۱۲۴۷	۱	۳۳۸۶	۱۰۰	۱

انعکاس مؤلفه‌های سرمایه‌های فرهنگی استفاده نمایند. با توجه به هدف‌گذاری‌های صورت گرفته در سند تحول بنیادین، اهداف در سطح‌های مختلف به صورت مستقیم و غیرمستقیم با مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی مرتبط هستند. به عنوان مثال در مرتبه تربیتی، اعتقادی، اخلاقی، خودشناسی و دیگر شناختی و شناخت ظرفیت‌ها از اهداف این ساحت ذکر شده است. در عرصه اقتصادی تلاش برای حفظ و پیشرفت ملی؛ در ساحت تربیت علمی و فناوری بهره‌مندی از فعالیت‌های پژوهشی؛ در سطح تربیت اجتماعی و سیاسی بازشناسی، حفظ و اصلاح آداب و رسوم و هنجارها و ارزش‌های جامعه؛ در عرصه زیستی بصیرت نسبت به سبک زندگی؛ در مرتبه زیبایی‌شناختی و هنری، درک معنای آثار هنری. از این رو، با توجه به نتایج به دست آمده و هدف‌گذاری‌های صورت گرفته در اسناد بالادستی می‌توان نتیجه گرفت کتاب‌های درسی دوره ابتدایی توانسته‌اند توجه مناسبی برای مؤلفه‌های سرمایه‌های فرهنگی قائل شوند. اگرچه کاستی‌هایی در شاخص‌های مختلف وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مؤلفه سرمایه فرهنگی نهادینه شده، کمترین میزان توجه را به خود جلب کرده و مؤلفه عینیت یافته از بالاترین میزان توجه برخوردار است. کم‌توجهی به مؤلفه نهادینه شده در کتاب‌های درسی می‌تواند به ناکارآمدی نظام آموزشی و ماهیت آموزشی دوره ابتدایی

جدول ۴ نیز که در واقع خلاصه‌ای از جدول ۳ است؛ فراوانی مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی، بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت را برای مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی در کتاب‌های درسی نشان می‌دهد. بر اساس جدول ۴، مجموع فراوانی ابعاد تحلیل شده در ارتباط با مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی کتاب‌های مورد بررسی ۳۳۶۸ مورد که معادل ۳۳/۷۳٪ است. در میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی عینیت یافته با ۱۸۳۷ فراوانی و ۵۴/۲۵ بیشترین سهم را دارد، و کمترین نیز مربوط به سرمایه فرهنگی نهادینه شده با ۸۶ فراوانی و ۲/۵۳٪ است. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته نیز مشتمل بر ۱۴۶۳ فراوانی و ۴۳/۲۰٪ است. بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به بعد عینیت یافته معادل ۰/۴۹، ۰/۱۴ بوده و کمترین بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به بعد نهادینه شده معادل ۰/۲۵ و ۰/۰۳ است. بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مربوط به بعد تجسم‌یافته معادل ۰/۳۷ و ۰/۱۸ است.

بحث و نتیجه‌گیری

بنا بر یافته‌های دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که با توجه به اختصاص ۳۳/۷۳٪ از محتوای کتاب‌های دوره ابتدایی به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی، مؤلفان کتاب‌های درسی این دوره توانسته‌اند تا حدی از قابلیت‌های کتاب‌های درسی برای

می‌رود بیشتر مورد توجه قرار بگیرد. اگر دانش‌آموزان با هویت فرهنگی گذشته خود آشنا نباشند، امکان گسستن از عناصر فرهنگی بیشتر می‌شود. علاوه بر این، با توجه به نقش مهم و پررنگ رسانه‌ها به ویژه در سال‌های اخیر که شبکه‌های اجتماعی گوناگون عامل مهمی برای جامعه‌پذیری و الگوهای اجتماعی دانش‌آموزان هستند، توجه کمی به شاخص‌های رسانه‌های ارتباطی، موبایل و شبکه‌های اجتماعی در کتاب‌های درسی مورد بررسی، شده است.

همان‌طور که پیش‌ازین مطرح شد مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته هسته اصلی سرمایه‌های فرهنگی محسوب می‌شوند و القای ویژگی‌های فرهنگی در دوران کودکی را به همراه دارند. با توجه به نتایج این پژوهش به شاخص‌های این مؤلفه از جمله تحصیلات بالای والدین و اعضای خانواده، القای نگرش مثبت در مورد تحصیل، توجه به طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور و ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری به زبان مادری؛ به میزان مطلوب اهمیت داده نشده است همچنین سرمایه‌های فرهنگی نهادینه شده که سرمایه‌های فرهنگی به رسمیت شناخته شده می‌باشند کمترین ضریب اهمیت را در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی داشتند. بر همین اساس در زمینه پژوهشی پیشنهاد می‌شود:

- رابطه میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته‌ای که این پژوهش نشان داد به آن‌ها توجه نشده است به صورت مجزا با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی مورد پژوهش قرار گیرد.

- چرایی عدم توجه به مؤلفه‌های ذکر شده از دیدگاه صاحب‌نظران تعلیم و تربیت و مؤلفین کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بررسی شود.

- تأثیر کسب مدارک تحصیلی، ادبی، هنری، ورزشی، جشنواره‌ای، علمی به عنوان عوامل پیش‌بینی کننده ارتقای سرمایه‌های فرهنگی در دوران ابتدایی مورد بررسی قرار گیرد.

از بعد کاربردی بر اساس یافته‌های حاصل از این پژوهش پیشنهاد می‌شود:

- تخصیص هزینه برای دروس فوق برنامه، در کنار دروس اصلی دوره ابتدایی می‌بایست مورد توجه بیشتر مسئولین و کارگزاران نظام

مرتبط باشد. با توجه به اینکه مؤلفه‌های نهادینه شده بر دستیابی به مدارک مختلف تأکید می‌کند، کم‌توجهی به این حوزه در دوره ابتدایی با توجه به سن دانش‌آموزان خیلی نگران‌کننده نیست. البته لازم به ذکر است بدبینی‌های ایجاد شده به خصوص در سال‌های اخیر در رابطه با مدرک‌گرایی در این امر بی‌تأثیر نبوده است. از میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی، مؤلفه تجسم‌یافته نقش مهمی در فرهنگ‌پذیری و درونی کردن ارزش‌های جامعه در دانش‌آموزان دارد، مؤلفه‌های عینیت یافته نیز که می‌توان آن را به بخش سخت‌افزاری سرمایه‌های فرهنگی تشبیه کرد، به دانش‌آموزان در استفاده از کالاهای فرهنگی ارزشمند کمک می‌کند؛ که نتایج از توجه مناسب کتاب‌های درسی به این دو حوزه حکایت می‌کند. البته باید اذعان کرد که از میان دروس مورد بررسی، درس فارسی بیشترین ارتباط با مؤلفه‌های تجسم‌یافته دارد و نتایج نشان می‌دهد به میزان مناسبی به این مؤلفه‌ها در کتاب فارسی توجه نشده است. نتایج این بخش از پژوهش با نتایج پژوهش حرفتی سبحانی لیل آبادی (۱۳۹۶) مطابقت دارد. شاخص‌هایی با بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت صفر در کتاب‌های فارسی وجود داشت مانند ترغیب به ارتقای مهارت‌های گفتاری و نوشتاری زبان مادری که با توجه به ویژگی‌های دوره ابتدایی و ماهیت کتاب فارسی در تقویت و ایجاد انگیزه جهت حفظ زبان مادری؛ این کم‌توجهی بسیار پررنگ بوده و دارای اهمیت است. به‌طور کلی و با توجه به ضریب اهمیت و بار اطلاعاتی صفر مؤلفه‌های کلاس‌های آموزش زبان خارجی، می‌توان نتیجه گرفت به سرمایه‌های زبانی در کتاب‌های درسی توجه نشده است. این مهارت‌های زبانی می‌تواند سبب ارتباط دانش‌آموزان با دیگران شود و به نوعی حضور و مشارکت آن‌ها در جامعه را تقویت کند که خود عاملی برای انتقال سرمایه‌های فرهنگی است. در هیچ‌یک از کتاب‌های مورد بررسی به شناخت شخصیت‌های هنری توجه نشده شده؛ این در حالی است که به شناخت شخصیت‌های علمی و قهرمان‌های ملی توجه قابل قبولی صورت گرفته است. همچنین در شاخص‌های حوزه موسیقی، موزه‌ها و اشیاء تاریخی و صنایع دستی، با توجه به اینکه عاملی هستند در پیوند نسل کنونی با نسل گذشته انتظار

بابائی فرد، اسدالله، حیدریان، امین. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۲ (۲۵)، ۱۱۷-۱۴۲.

برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱). مصوب جلسات ۸۵۷ الی ۸۷۲ شورای عالی آموزش و پرورش.

بابائی فرد، ا.، حیدریان، ا. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۲ (۲۵)، ۱۱۷-۱۴۲.

حرفتی سبحانی لیل آبادی، محمد، پیری، موسی. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره اول متوسطه برحسب میزان توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۱۰ (۴)، ۶۵-۴۱.

حقیقتیان، منصور. (۱۳۹۳). سرمایه فرهنگی و بازتولید بین نسلی: تأثیر سرمایه فرهنگی والدین بر موفقیت تحصیلی فرزندان در شهر اصفهان، *فصلنامه مطالعات میان فرهنگی*، ۹ (۲۱)، ۵۳-۷۰.

خبازی، عزت، و بنی سی، پریناز. (۱۳۹۹). بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت در کتاب درسی مطالعات اجتماعی، *فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی*، ۱۴ (ویژه‌نامه تابستان)، ۶۳۷-۶۶۵.

درویشی، لیلا، احمدی، پروین. (۱۳۹۱). تحلیل محتوای برنامه‌های فرهنگی دوره متوسطه بر اساس نمادهای ملی و مذهبی، *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی درسی*، ۹ (۳۵)، ۳۲-۱۵.

رضایی، محمد، و تشویق، فاطمه. (۱۳۹۳). بازخوانی سنجه‌های سرمایه فرهنگی. *فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۲ (۱)، ۹-۳۵.

زلفعلی فام، جعفر، و آقایی، هادی. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر تعهد اجتماعی شهروندان به مسائل شهری (مطالعه موردی تبریز)، *فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۵ (۱)، ۷۷-۱۱۲.

زینال تاج، فرزانه، دهقانی، مرضیه، و پاک‌مهر، حمیده. (۱۳۹۳). بررسی مقوله فرهنگ و قومیت در محتوای برنامه‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، *فصلنامه پژوهش‌های برنامه درسی*، ۲ (۴)، ۱۱۷-۱۳۰.

ساعی، علی، تشویق، فاطمه، و رضایی، محمد. (۱۳۹۴). مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی خانواده، مدرسه و دانش‌آموز با

آموزش ابتدایی قرار گیرد. بر یادگیری زبان‌های خارجی جهت شناخت فرهنگ‌های مختلف تأکید گردد.

- در برنامه‌های درسی دوره ابتدایی به تقویت مهارت‌های نوشتاری و گفتاری زبان مادری بیشتر توجه شود.

- توجه به طرح مباحث مربوط به آداب و رسوم کشور از نتایج تأمل‌برانگیز حاصل از این پژوهش است، فراهم کردن زمینه گفتگوی بیشتر و مطالعه درباره فرهنگ‌های متنوع موجود در جامعه در دستور کار مؤلفین کتاب‌های درسی دوره ابتدایی قرار گیرد.

- با توجه به نتایج این پژوهش که نشان می‌دهد کسب مدارک معتبر (فرهنگی، هنری، علمی، ادبی و...) در اولویت حداقلی قرار گرفته است، پیشنهاد می‌شود بودجه‌های حمایتی در این حوزه‌ها تخصیص داده شود.

- مؤلفین کتاب‌های درسی دوره ابتدایی بر ایجاد انگیزه در زمینه‌های ادبی، هنری، ورزشی با هدف کسب موقعیت اجتماعی در کتاب‌های درسی توجه نمایند.

- با توجه به تفاوت جامعه ایرانی اسلامی با جوامع غربی در پژوهش‌های آتی اقدام به تهیه مدلی از سرمایه فرهنگی شود که با باورها و ارزش‌های کشور مطابقت داشته باشد.

- در بخش‌هایی از کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به دانش‌آموزان برای شرکت در جشنواره‌ها و مسابقات علمی انگیزه داده شود.

- با توجه به رشد روزافزون استفاده از رسانه‌های ارتباطی امکان استفاده از رسانه‌های متنوع در فضای آموزشی در نظر گرفته شود.

لازم به ذکر است مدلی بومی از سرمایه‌های فرهنگی که با جامعه ایرانی تطابق داشته باشد وجود نداشت و همین امر مهم‌ترین محدودیت پژوهش حاضر بود.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

منابع

اسکات، ویلیام. (۲۰۱۲). *تئوری حسابداری مالی*، ترجمه: علی پارسائیان. (۱۳۹۱). تهران: ترمه.

آذر، عادل. (۱۳۸۰). بسط و توسعه روش آنتروپی شانون برای پردازش داده‌ها در تحلیل محتوا. *علوم انسانی دانشگاه الزهراء*، ۱۱ (۳۸-۳۷)، ۱۶-۲.

- high school based on the components of critical and educational literacy, *Journal of Reasearch in Educaion Science*, 12, 175-194, [in persian]
- Azar, A. (2001). Expansion and development of Shannon's entropy method for data processing in content analysis, *Al-Zahra University Scientific-Research Quarterly of Human Sciences*, (37), 2-16, [in persian]
- Babaei Fard, A., Heydarian, A. (2014). Investigating the effect of cultural capital on students' academic progress, *Social Sciences Quarterly of Ferdowsi University of Mashhad*, 12 (25), 117-142, [in persian]
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. *Hand Book of Theory and Research for The Sociology of Education*, Network, Green Wood Press.
- Byun, S., Schofer, E., Kyung-keun, K. (2021). Revisiting the role of cultural capital in East Asian educational systems: The case of South Korea. *Sociology of Education*, 85, 219-239.
- Darvishi, L., Ahmadi, P. (2011). Content analysis of middle school cultural programs based on national and religious symbols, *Research and Curriculum Planning Quarterly*, 9 (35), 15-32, [in persian]
- Dumais, S. A. (2006). Cultural capital, gender, and school success: The role of Habitus. *Sociology of Education*, 75 (1), 44-68.
- Edgerton, J. D. & L. W. Robert. (2014). Cultural Capital or Habitus? Bourdieu and Beyond in the Explanation of Enduring Educational Inequality. *Theory and Research in Education*. 12 (2). 98- 116.
- Haghitian, M. (2013). Cultural capital and intergenerational reproduction: the effect of parents' cultural capital on children's academic success in Isfahan city, *Intercultural Studies Quarterly*, 9 (21), 53-70, [in persian]
- Hashemi, M., Yari Haj Atalou, J., Maleki Avarsin, S. (2022). Lean Education- Essential and Consequences, *Journal of Reasearch in Educaion Science*, 16, 119-130, [in persian]
- Harfti Sobhani Lil Abadi, M. (2018). Analysis of the content of the first secondary school books according to the amount of attention paid to the components of cultural capital in the academic year 95-96, *Culture Strategy Quarterly*, 46, 168-195. [in persian]
- Harfti Sobhani Lilabadi, M., Piri, M. (2016). Analysis of the content of Persian books of the first secondary school according to the amount of attention paid to the components of cultural capital, *Iranian Cultural Research Quarterly*, 10 (4), 41-65, [in persian]
- Keklik, I. (2011). A content analysis of developntal psychology section of educational psychology textbooks used for teacher's education in Turkey. *Journal of The Precordia Social and Behavioral Sciences*, 12, 393- 398.
- Khabazi, E., Banisi, P., Evaluation of attention to identity components in seventh, eighth and ninth grade social studies textbook, *Journal of Reasearch in Educaion Science*, 14, 637-665, [in persian]
- Lareau, A., Weninger, E. B. (2003). Cultural capital in educations research: A critical assessment. *Journal of the Theory and Society*, 32, 267-606.
- Marteleto, L., Andrade, F. (2013). The educational achievement of Brazilian adolescents: Cultural
- موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دختر مراکز پیش‌دانشگاهی، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۲ (۶۹)، ۲۵۸-۲۹۳.
- صالحی امیری، سید رضا. (۱۳۹۱). سرمایه فرهنگی. انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک، تهران.
- صالحی امیری، سید علیرضا، رضایی، علی اکبر، و ازناوزاد، غزاله. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر تولیدات علمی دانشجویان، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۳ (۱)، ۹۳-۱۱۳.
- عاشوری، هاید، سیف نراقی، مریم، نادری، عزت‌الله، و علی عسگری، مجید. (۱۳۹۷). ارائه الگوی مناسب تدوین و تألیف کتب فارسی دوره اول متوسطه بر اساس مؤلفه‌های خبرگی آموزشی و انتقادی، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۲ (ویژه‌نامه فروردین)، ۱۷۵-۱۹۴.
- قانون چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱).
- محمدی، مصطفی، نوربخش، سید یاسر، خرم، سجاد، براری، حلیمه، و علویان، سکینه، لطفیان، زلیخا. (۱۴۰۱). تحلیل محتوای کتاب‌های هدیه‌های آسمانی برحسب توجه به مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی، هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی ایران، تهران.
- محمدی مهر، غلامرضا. (۱۳۹۴). روش تحلیل محتوا (راهنمای عملی تحقیق)، تهران: انتشارات دانش نگار.
- میرساردو، طاهره، و قدیمی، بهرام. (۱۳۹۷). سرمایه فرهنگی و پیشرفت تحصیلی (مطالعه موردی دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر گلستان)، دوفصلنامه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۱ (۱)، ۱۱۳-۱۲۷.
- نصرآبادی، محمد، جعفرپور، مرتضی، بروری آررانی، زینب. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر سرمایه‌های فرهنگی در شهرستان‌های کاشان و آران و بیدگل، فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۸ (۲۷)، ۱۴۳-۱۷۰.
- هاشمی، محرمعلی، یاری حاج عطالو، جهانگیر، ملکی آوارسین، صادق. (۱۴۰۱). آموزش و پرورش ناب - ملزومات و پیامدها، فصلنامه پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۱۶ (۵۷)، ۱۱۹-۱۳۰.

References

- Ashouri, H., Seifinaraghi, M., Naderi, E., Aliasgari, M. (2018). Provide a suitable template for compiling and compiling Persian textbooks of the first grade

- Sa'i, A., Tashvigh, F., Rezaei, M. (2014). Studying the relationship between family, school and student cultural capital with the academic success of female students in pre-university centers, *Social Science Quarterly*, 22 (69), 258-293, [in persian]
- Salehi Amiri, R. (2011). *Cultural capital*. Publications of Strategic Research Center, Tehran, [in persian]
- Salehi Amiri, A., Rezaei, A., Aznavzad, G. (2013). Investigating the effect of cultural capital on students' scientific productions, *Socio-Cultural Development Studies Quarterly*, 3 (1), 93-113, [in persian]
- Scott, V (2011). *Financial accounting theory, translation: Ali Parsaian*. Termeh Publishing House, Tehran, [in persian]
- The fourth and fifth laws of the development of the Islamic Republic of Iran*. (2011), [in persian]
- Zainal Taj, F., Dehghani, M., Pakmehr, H. (2013). Investigating the category of culture and ethnicity in the content of elementary social studies curricula, *Curriculum Research Quarterly*, (4) 2, 117-130, [in persian]
- Zolfali Pham, J., Aghaei, H. (2013). Investigating the effect of cultural capital on citizens' social commitment to urban issues (Tabriz case study), *Iranian Social Issues Quarterly*, 5 (1), 77-112, [in persian]
- capital and the interaction between families and schools. *Sociology of Education*, 87 (1). 16-35.
- Mehr Mohammadi, M. (2014). *Content analysis method (practical research guide)*, Daneshnegar publishing house, Tehran, [in persian]
- Mirsardo, T., Ghadimi, b. (2017). Cultural capital and educational progress (a case study of secondary school students in Golestan city), *Sociology of Education*, 11 (1), 113-127, [in persian]
- Mohammadi, M., Nourbakhsh, Y., Khorram, S., Rabiei, R., Lotfian, Z. (1401). Analyzing the content of Heavenly Gifts books according to the components of cultural capital, the 7th National Conference of Modern Researches in the field of Educational Sciences and Psychology of Iran, Tehran, [in persian]
- Nasrabadi, M., Jafarpour, M., Brouri Arrani, Z. (2011). Factors affecting cultural assets in the cities of Kashan, Aran and Bidgol, *Quarterly Journal of the Iranian Association for Cultural Studies and Communication*, 8 (27), 143-170, [in persian]
- National curriculum of the Islamic Republic of Iran. (2011). *Approved by the 857th to 872nd sessions of the Supreme Council of Education*, [in persian]
- Rezaei, M., Tashvigh, F. (2013). Re-examination of cultural capital measures, *Quarterly Journal of Social Studies and Research in Iran*, 2 (1), 35-9, [in persian]

